

«Η αναγνωστική κατανόηση και τα χαρακτηριστικά της»

Κουφογιάννη Ζωή

Δασκάλα, Δημοτικό Σχολείο Μεγάλων Καλυβίων Τρικάλων

Εισαγωγή

Το θέμα της κατανόησης, γενικά των γλωσσικών πληροφοριών που λαμβάνει το άτομο και ειδικά των πληροφοριών που περιλαμβάνονται σε ένα γραπτό κείμενο άρχισε να απασχολεί τους ερευνητές τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αιώνα, κυρίως εξαιτίας του σημαντικού ρόλου που παίζει στην οικοδόμηση της γνωστικής βάσης των μαθητών σ' όλα τα γνωστικά πεδία. Ο ρόλος της κατανόησης των όσων διαβάζουμε παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη μάθηση και μνημονική συγκράτηση των πληροφοριών. Είναι μια δεξιότητα με πολύ σημαντικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου, γι' αυτό και κατέχει σημαντική θέση στην εκπαιδευτικοδιδασκτική πραγματικότητα όλων των κρατών. Από το βαθμό κατανόησης των πληροφοριών κρίνεται και όλη η εκπαιδευτική πορεία του μαθητή. Επίσης, όταν το παιδί μπορεί να κατανοήσει τα κείμενα που διαβάζει, τότε μπορεί να κατανοήσει και τον κόσμο ολόκληρο.

Θεωρητικό Πλαίσιο

Κουλουμπαρίτη (2003)

- Η αναγνωστική κατανόηση είναι μια δεξιότητα με κεντρικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου. Είναι μια πολύπλευρη δραστηριότητα με στόχο την κατάκτηση του νοήματος του κειμένου, είναι το αποτέλεσμα της νοητικής διεργασίας που ονομάζεται νοητική προσπέλαση ενός κειμένου.

Πόρποδας (2002)

- «Η κατανόηση του περιεχομένου μιας λέξης, μιας πρότασης ή ενός κειμένου είναι μια διαδικασία πρόσληψης, επεξεργασίας, συγκράτησης και αξιοποίησης της έννοιας ή του σημασιολογικού περιεχομένου της λέξης, της πρότασης ή του κειμένου που ακούει ή διαβάζει κάποιος. Από την άποψη αυτή, η κατανόηση είναι διακριτή και δεν ταυτίζεται με τη σκέψη και το συλλογισμό, η διεκπεραίωση των οποίων προϋποθέτει την ύπαρξη εννοιών που έχουν κατανοηθεί και έχουν αναπτυχθεί σε δομημένα γνωστικά σύνολα.»

Hammill και Bartel (1995)

- Κατά την αλληλεπίδραση ανάμεσα στις νέες πληροφορίες και την προϋπάρχουσα γνώση συντελείται μια διαδικασία διαμόρφωσης υποθέσεων. Ο μαθητής-αναγνώστης στηρίζεται στα υπάρχοντα γνωστικά σχήματα και συνδυάζοντας παλιές και νέες πληροφορίες δημιουργεί νέα. Οι έμπειροι αναγνώστες έχουν αναπτύξει από μόνοι τους μηχανισμούς κατανόησης και δεν υπάρχει λόγος να τους κατευθύνουμε έντονα. Αντίθετα τα παιδιά με Μαθησιακές Δυσκολίες χρειάζονται και απαιτούν σαφή διδασκαλία στρατηγικών κατανόησης (Παντελιάδου, 2009).

Πώς συντελείται η κατανόηση

Σύμφωνα με τη θεωρία μετασηματιστικής γραμματικής του Chomsky (όπως αναφέρθηκε στο Πόρποδας, 2002) η κατανόηση του κειμένου και η μνημονική συγκράτηση του σημασιολογικού περιεχομένου του, επιτυγχάνεται με την ανακάλυψη, την ερμηνεία και τη συγκράτηση στη μνήμη της βαθιάς και όχι της επιφανειακής δομής των προτάσεων του κειμένου. Τούτο, γιατί πολλές προτάσεις, ενώ έχουν διαφορετική επιφανειακή δομή (φραστική δομή της πρότασης) έχουν την ίδια βαθιά δομή (υποκειμενική υποθετική δομή, που αντανακλά την έννοια της πρότασης) και το αντίστροφο.

Οι Kintsch & van Dijk (όπως αναφέρθηκε στο Πόρποδας, 2002) υποστήριξαν πως η κατανόηση του εννοιολογικού περιεχομένου ενός κειμένου οφείλεται στην ικανότητα του αναγνώστη να αντιλαμβάνεται και να κατανοεί τις εννοιολογικές μονάδες από τις οποίες απαρτίζεται το κείμενο. Ο αναγνώστης αποσπά αυτές τις μονάδες από την κάθε πρόταση, τις συνδυάζει και διαμορφώνει μια αφηρημένη αναπαράσταση. Η αναπαράσταση αυτή συνδέεται με τις προϋπάρχουσες γνώσεις και κατά αυτόν τον τρόπο διεκπεραιώνεται η κατανόηση των νέων πληροφοριών, αλλά και η διαδικασία ενσωμάτωσής τους στα υπάρχοντα γνωστικά σχήματα (που ο Piaget αποκάλεσε αφομοίωση) και κατά επέκταση η απόκτηση και η οικοδόμηση των γνώσεων.

Συμπεράσματα

Η αναγνωστική κατανόηση είναι δεξιότητα με κεντρικό ρόλο στη μάθηση και τη ζωή του ανθρώπου. Μπορεί να θεωρηθεί ως ένας τρόπος σύνδεσης του γραπτού λόγου με τις γνώσεις, τις προθέσεις και τις προσδοκίες που διαθέτει το παιδί. Η αναγνωστική κατανόηση ορίζεται ως η διεργασία όπου ο αναγνώστης δέχεται, αναλύει, συγκρατεί και αξιοποιεί την έννοια ή τη σημασία λέξεων, προτάσεων ή ενός κειμένου που διαβάζει (Πόρποδας, 2003). Για την αποτελεσματικότερη αναγνωστική κατανόηση προαπαιτείται η ύπαρξη τόσο βασικών όσο και ανώτερων αναγνωστικών δεξιοτήτων και πιο συγκεκριμένα ενός πλούσιου λεξιλογίου καθώς και η δυνατότητα κυριολεκτικής, ερμηνευτικής και κριτικής κατανόησης του κειμένου. Τέλος σημαντικό χαρακτηριστικό της κατανόησης είναι η καλλιέργεια της συναισθηματικής ευαισθησίας του μαθητή γιατί μέσω αυτής θα καταφέρει τελικά να διερευνήσει τον ίδιο του τον εαυτό και να προωθήσει την αυτογνωσία του.

Βασικά χαρακτηριστικά αναγνωστικής κατανόησης

Κριτική κατανόηση

- Ο αναγνώστης κατά την κριτική κατανόηση στηρίζεται στις δικές του γνώσεις, εμπειρίες κι αξίες. Εξετάζει το κείμενο με κριτική διάθεση (ρεαλιστικό, φανταστικό, αξιόπιστο...) αλλά και τον ίδιο το συγγραφέα. Διατυπώνει την προσωπική του άποψη και σχολιάζει ακόμη και την ηθική διάσταση συμπεριφορών και γεγονότων.

Κυριολεκτική κατανόηση

- Ο αναγνώστης-μαθητής πρέπει να είναι σε θέση να επαναφέρει στο νου του, μετά το πέρας της ανάγνωσης, πληροφορίες οι οποίες δίνονται με σαφήνεια μέσα στο κείμενο, προκειμένου να απαντήσει σε ερωτήσεις κατανόησης.

Ανάπτυξη λεξιλογίου

- Το πλούσιο λεξιλόγιο αλλά κι ο επιπλέον εμπλουτισμός του είναι βασικό συστατικό μιας επιτυχημένης κατανόησης. Ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου μπορεί να επιτευχθεί είτε με άμεση διδασκαλία νέων-άγνωστων λέξεων ή με την εξοικείωση του μαθητή με ποικίλο αναγνωστικό υλικό.

Ερμηνευτική κατανόηση

- Η ερμηνευτική κατανόηση στηρίζεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ του αναγνώστη και του κειμένου. Ο αναγνώστης κατά την ανάγνωση συνδέει το νέο υλικό με πρότερα γνωστικά σχήματα. Αυτός που καταφέρνει να το συσχετίσει με τις προϋπάρχουσες και γενικά με τις προηγούμενες εμπειρίες του το κατανοεί σε ικανοποιητικό βαθμό.

Αντανάκλαση-Αποτίμηση

- Ένα άλλο χαρακτηριστικό της κατανόησης, κυρίως κειμένου, είναι η καλλιέργεια της συναισθηματικής ευαισθησίας του μαθητή. Σκοπός της ανάγνωσης, ενός ανάλογου κειμένου, είναι η μεταφορά συναισθημάτων από το κείμενο στον εσωτερικό του κόσμο, στον ψυχισμό του, αλλά και η δημιουργία νέων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Hammill, D.D., & Bartel, N.R. (1995). Teaching students with learning and behavior problems: Managing mild-to-moderate difficulties in resource and inclusive settings (6th ed.). Austin, TX: PRO-ED.
- Βάμβουκας, Μ. (2004). Θέματα ψυχοπαιδαγωγικής της ανάγνωσης. Αθήνα: Ατραπός.
- Κουλουμπαρίτη, Α. (2002). Η Κατανόηση στο Αναλυτικό Πρόγραμμα στα σχολικά Βιβλία και στη Διδακτική Πράξη: Συστημική Συσχέτιση και Αξιολόγηση. Εφαρμογές στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Παντελιάδου, Σ. (2009). Μαθησιακές Δυσκολίες και Εκπαιδευτική Πράξη. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πόρποδας, Κ. (2002). Η Ανάγνωση. Πάτρα: αυτοέκδοση.
- Πόρποδας, Κ. (2003). Διαγνωστική αξιολόγηση και αντιμετώπιση των μαθησιακών δυσκολιών στο Δημοτικό Σχολείο (Ανάγνωση, ορθογραφία, δυσλεξία, μαθηματικά). ΕΠΕΑΕΚ 2000-2006. (Διαθέσιμο στο http://edu-gate.minedu.gov.gr/amea/prakseis_epeak/diagnostikh_aksiologish_math_dyskolion.pdf προσπελάστηκε στις 11/6/2021).
- Τζιβνίκου, Σ. (2015). Η ανάγνωση χθες, σήμερα αύριο. Από τις θεωρητικές προσεγγίσεις στη διδακτική πράξη και παρέμβαση. Βόλος: Διάβαση.